

Հ Ա Յ Ա Ս Է Ր Մ Ը

ՉԳԱՂԱԳԻՒՑ յատկութիւն մ'է, գերազանց առաքնութիւն եւ վեհանաճն սիրտ մը որ գիտէ խորապէս զգալ եւ գնահատել անպաշտպան ազգի մը դիւցազնական եւ վեհ ոգին որ դարերէ ի վեր լռիկ կը կրէ աւմէն տեսակ զրկանք, որ կը հիծէ եւ գիտէ հաւքերել ամեն վշտաց եւ լիւանքի, եւ այս ներքին բուռն զօրութիւնէ մը զօրացած, որ է անճառ պաշտպանութեան եւ արդարութեան սկզբունքը, որուն համար նա այսօր գաղափարի տէր մարդկանց համակրանքն ու սէրը կը գրաւէ: Բոլոր ազգերուն մէջ տեսնուեցան սոյն օրինակ մեծանուն անճառորութիւններ, որոնք իրենց գրիչը, լեզուն, եւ նոյն իսկ բազուկը նուիրեցին մեր դատին, մեր սրբազան իրաւունքներուն պաշտպանութեան: Հայերն անոնց մեծ երախտիք պարտք ունին, անոնց անունը պէտք է անմահանայ մեր մեծ գործիչներուն շարքին մէջ. հետեւաբար չմոռնանք ասոնցմէ մին՝ Յովհաննէս Էջարը:

Սա ֆրանսացի հայասէրը ծնած է ի Թուլոն 1848ին. նշանաւոր բանաստեղծ եւ ոլբերգակ ծատերագիր: Իր բազմաթիւ ոտանամորներուն մէջէն կը յիշատակուին *le Chanson de l'enfant*, *Maternité*, *Jésus*, եւ այլն, եւ նշանաւոր տրամ մը՝ *le Père Lebonnard* եւ ուրիշ գործեր: Հիւմայ ինքն անկողն է ֆրանսական Տեմարանին. եւ անուր երեւալով կը տաւ թաճուի եւ ժողովրդական կը դառնայ իր հետզհետէ հրատարակած՝ նոր բանաստեղծութիւններով եւ գրութիւններով: Իր վերջին գործերէն մին՝ *Le Sacrifice*, մեծ քերթուած մ'է, որ բաւական համբաւաբեր եղաւ հեղինակին. այս ոտանամորն երեք մասի կը բաժնուի. Ա. *La Terre s'indigne*, - Բ. *La Pitié grémit*, - Գ. *L'Amour triomphe*.

Les Annales Թերթին խմբագիրը գնահատելով այդ շքեղ քնարական քերթուածը՝ կը գրէ նոյն Թերթին մէջ (119). «Պր. Յ. Էջար կը ընցնէ յարգելի գործ մը՝ զոր կ'ուզէ մեր ընթերցողաց նուիրել: Չայն կազմեց՝ անգուժ սուգի մը հարուածին տակ, այն ժամանակ երբ իր բնական առող-

ցուծիւնը եւ քարոյական ոյժը խորապէս խախտուած էին... Այս գործը իրեն միջինարուծիւն պատճառեց, որ սիրայօժար կատարուած գործէ մը կը ծնանի: Իր *Բրովանայի* մենարանին մէջ՝ հիւանդութենէն արգիլուած, այնու հանդերձ պատերազմին մէջ կ'ապրէր: Իր ուշադիր միտքը, իր տագ-նապետ սիրտը չէին զատուեր արարափնի տեսարանէն, որուն հանդուցին լուծման կապուած է աշխարհի քաղաքը: Երբ ինքզինքը գրեթէ զորան որ կը զգար, թուրքներն հիւանդանոցներուն մէջի վիրաւորներուն՝ ռոտանաւորներ կ'արտասանէր, յետոյ կը վերադառնար իր լա կարտի հանդարտ անփոփոխութեան յարմար՝ քնակարանը: Այսպէսով է որ իր մոքքին մէջ *Ջոհն* սուալին գաղափարն ծնաւ: Յ. Էքար կը համարի թէ բանաստեղծութիւնը՝ ժողովրդեան գիղուն հոգւոյն արծազանգը՝ պէտք է զայն ամբողջովին բացատրէ, իր վրայ ներգործէ եւ գործակից ընէ, իր խանդավառութիւնը գրգռելով, Հայրենիքին պաշտպանութեան համար...»:

Նոյն ինքն բանաստեղծն Յ. Էքար այսպէս կը սահմանէ ներկայ պատերազմի բանաստեղծութիւնը. «... Բանկարծ՝ երկրագունդի վրայ շրջածայրագերծաւ պատերազմներու ամենէն անարգն...»: Եւ իսկոյն՝ գերմանական բարբարոսութեանց իբր պատասխան, հոգիներու խորէն մեզ բողոք մը ժայռեցէ: Եւ այն ժամանակ ցատումը բանաստեղծներ արագ բերաւ, Նշանակելի բան մ'է՝ որ հազարաւոր մարդիկ, նոյն իսկ կռուողներուն մէջէն, խորհրդաւոր պէտքն զգացին մեծ քնարին դպչելու: Մահուան քամին արդդէ թելին վրայէն անցաւ, որ անշարժ կը ննջէր: Կը հասկնային որ քնարական ծայրը, աւելի լա՝ քան պատմութեան սլաքը, բիրտ ոյժին անարգութիւնը գիտէր ընծայել նշմարիտ արհամարհանքներուն, — կամ սրբագործել իրաւունքին դիւցազնութիւնները:

... Բանաստեղծութիւնն իր իսկութեամբ՝ քնական արտայայտութիւնն է իրաւունքի, արդարութեան, եղբայրսիրութեան, բարութեան գաղափարականներուն, որուն մէկ նոր յայտնութիւնը կը կարծէ ունենալ աշխարհ, գերմանական զգուշի Բեյլոնէի (պատերազմ) ջանին վառուած հրդեհինէն: րուն փայլին տակ, անանուն յեղաշրջութեանց ժխտքին մէջ՝ որ երկիրս կը ցնցեն: Պիտի բռնէ ունեք թէ՛ ամէն բանի տատանման ժամանակ, «քնարի» կարգաւոր ծայրերը՝ ապահովցուցիչ եւ կարեւոր բան մ'ունին: Սարսափի աղաղակներուն մէջ, հոգիները կարծես թէ փոքրիկ տղայոց պէս կը կոչին օրորոններու դաշնակաւորումը՝ որ բարի երազանքներ կը պատճառեն...»:

Անստեղծն են մեծ բանաստեղծին դիտողութիւնները ներկայ հոգեբանական դրութեան վրայ՝ որ զամէնքը կը խանդավառէ. ինքն սլ ալ սրբազան հուրէն վառուած գրեց *Ջոհն*, նուիրեց զայն՝ ինչպէս որ կ'ըսէ. «Ֆրանսայի, Պիեմոնտ, Անգղիոյ, Ռուսիոյ, Սերպիոյ, Մանչեսթերի, Ռուսիոյ, Իտալիոյ, իրենց բոլոր մեռեալներուն, բոլոր վիրաւորներուն, այս քերթուածս ձօնուած է»:

Հայաստան այս թուականագրութեան մէջ պակաս էր, որովհետեւ նա առանձնապատուկ ռազմիկ պետութիւն մը չէր ներկայացներ. եւ որովհետեւ նա ամենէն աւելի կրեց ներկայ պատերազմին բեռը, որովհետեւ նախաւորապէս ամենէն աւելի դաժան կերպով վարուեցաւ իրեն հետ, նոյն ժամանակ բովանդակ անարդարութեանց մէջ՝ որ կուտեցան եւ խուժեցին մեր վրայ, եղաւ արդար փոքրիկ հատուցում մը: Ֆրանսական Սկալեմփայէն անդամ մը բարձրացուց իր ծայր մարդկութեան. նա ճանչնալով մեր բոլոր աղէտները, մեր լիկանքը եւ մեր հոգեկարքը, կը գոչէ յուսացը՝ ներով. «Հայաստան, երկարածի՛ք նախատակումը՝ պիտի յարթէ ժամանակին... դու պիտի վերապրես երկրիս ժողովուրդներուն մէջ...»:

Բանաստեղծներու ծայրը՝ մարգարէական է. անոնք կը զգան ժողովուրդներուն ցատքը, վիշտերը, բաց նաեւ կը նախագուշակեն ապագան: Յ. Էքարի թանկագին տողերն ալ՝ զորս կ'ուղղէ Հայաստանի՝ կը ցուցնեն իր համակրանքը, սէրը որ կը տածէ մեզ հանդէպ. նա մեր փրկութեան ռախկիրանքէն մէկն է. ողորնեք զայն յարգանքը: